

ABN AMRO Commercial banking

Winnaars en verliezers van de extreme zomer van 2018

Inhoud

De zomer van 2018 in cijfers: warm droog zonnig langdurig	4
Verliezer en winnaar: akkerbouwers	8
Verliezer: (glas)tuinders	11
Verliezer: melkveehouders	12
Winnaar: binnenvaartschippers	14
Verliezer: bouwbedrijven	17
Winnaar: campings	18
Winnaar: cafés en paviljoens	19
Verliezer: bioscopen	19
Verliezer: reisondernemingen	20
Verliezer: kleding- en meubelwinkels	21
Winnaar: verkopers tuinproducten	22
Winnaar: supermarkten	22
Komen er meer extreem droge en zonnige zomers?	24
Conclusie: nieuwe investeringskeuzes	25

Die mooie zomer...

De zomer van 2018 heeft vrijwel alle weerrecords verslagen. Met gemiddeld 53% minder regen dan normaal en een neerslagtekort van gemiddeld ruim 30 cm behoorde deze zomer tot de 5% droogste sinds begin vorige eeuw. Het was ook nog eens de warmste in ruim drie eeuwen, met 26% meer zonuren dan normaal.

Dat hebben veel ondernemers gemerkt. Maisboeren zagen hun opbrengsten halveren, maar tarweverbouwers deden goede zaken. De prijzen in het binnenvaartvervoer schoten omhoog. Consumenten veranderden hun gedrag. Vliegreizen naar de verre zon werden later geboekt of geannuleerd. Strandtenthouders en supermarkten behaalden topomzetten.

Sommige effecten van de zomer zien we pas maanden later optreden. Begin december waren de transportkosten voor betonproductie het dubbele van normaal. En werd pas duidelijk hoe bijzonder slecht de aardappel oogst is geworden.

Dat maakt de wintertijd een goed moment om terug te kijken. Welke branches staan per saldo op winst en welke op verlies? Mogen ondernemers meer extreme zomers verwachten? En welke investeringsdilemma's levert de volgende droge, zonnige en warme zomer op? Dit rapport wil antwoorden en overzichten geven.

December 2018,

Loek Caris

Sectoreconoom
loek.caris@nl.abnamro.com

Sonny Duijn

Sectoreconoom
sonny.duijn@nl.abnamro.com

De zomer van 2018 was warm...

	Zomer 2018	Langjarig gemiddelde
Warme dagen	76	60
Zomerse dagen	37	21
Tropische dagen	8	2

Hittegolfdagen(*)-ranglijst 1901-2018	Aantal hittegolf-dagen
2018	23
2006	23
1975	18
1976	17
2006	16
1941	15
2003	14
1994	13
2004	10
1990	10

Een hittegolf is een aaneengesloten periode met dagen waarop het in De Bilt maximaal 25 °C of hoger is, waarvan er minimaal drie tropische dagen (maximumtemperatuur 30°C of hoger) zijn. In 2018, 2006 en 1941 had de zomer twee hittegolven. Het aantal hittegolf-dagen hebben we opgeteld.

Regionaal in Brabant en Limburg komen vaker hittegolven voor. Ze duren hier vaak ook langer dan elders. Het noorden telt er minder en langs de kust is tropische warmte bijzonder. In 2018 werd net niet de langste hittegolf ooit gehaald.

De warmste zomers van de afgelopen drie eeuwen

2018	18,9°C
2003	18,6°C
1826	18,7°C
Normale gemiddelde zomertemperatuur in De Bilt	17,0°C

De zomer van 2018 was droog...

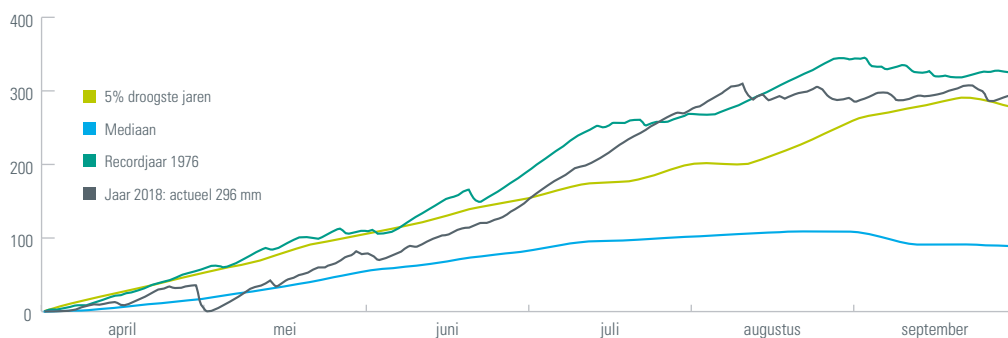
Gemiddeld viel er deze zomer over het land 105 mm regen, tegen normaal 225 mm (-53%).

Zeer droge jaren

2018
2003
1997
1976
1959
1947
1921
1911

Quote KNMI: "Er is geen trend te bespeuren in de reeks. De droogte wordt veroorzaakt door weinig regen in combinatie met warmte en veel zon waardoor het water dat er is, sneller verdampt. Dit hangt samen met hogedrukgebieden boven zuidelijk Scandinavië. De huidige droogte is niet met klimaatverandering in verband te brengen. In de toekomst wordt de kans op droogte wel groter."

Neerslagtekort in Nederland in 2018 - Landelijk gemiddelde over 13 stations

(bron: KNMI, bijgewerkt 2018-10-11, 17:19 UT)

Het neerslagtekort ligt sinds eind juni boven het neerslagtekort van de 5% droogste jaren. Vanaf 1 oktober houdt het KNMI het neerslagtekort niet meer bij, omdat de verdamping nog maar klein is.

De zomer van 2018 was zonnig...

De zomer van 2018 komt in de top-5 van zonnigste zomers sinds 1901.

Afwijking t.o.v. het langjarige gemiddelde

Gemiddeld aantal NL-zonuren in een normaal jaar	608	
Gemiddeld aantal NL-zonuren in 2018	765	+26%
Gemiddeld aantal zonuren in Vlissingen in 2018	800	+32%
Gemiddeld aantal zonuren in Lauwersoog in 2018	720	+18%

(in de maanden juni, juli, augustus, bron: KNMI)

Het neerslagtekort wordt duidelijk in dit tarweveld in Zeeland. Het gewas lijkt de droogte nog goed te kunnen weerstaan (foto: Jasper Suijten, Shutterstock)

De zomer van 2018 was langdurig...

Acht maanden op rij was het warmer, zonniger en droger dan normaal.

	Gemiddelde temperatuur in De Bilt (°C)	Langjarig gemiddelde in De Bilt 1981-2010 (°C)	Warme dagen in De Bilt	Warme dagen in De Bilt normaal	Zomerse dagen in De Bilt	Zomerse dagen in De Bilt normaal	Zomerse dagen in De Bilt normaal	Tropische dagen in De Bilt normaal	Zomuren in De Bilt	Langjarig gemiddelde in De Bilt	Regenval in De Bilt in mm	Langjarig gemiddelde in De Bilt in mm
April	12,2	9,2	9	3	3	0	0	0	175	174	79	42
Mei	16,4	13,1	21	10	13	3	1	0	283	207	38	62
Juni	17,5	15,6	23	14	6	5	0	1	205	194	12	66
Juli	20,7	17,9	31	22	21	9	5	2	341	206	5	81
Augustus	18,5	17,5	24	23	10	7	3	1	206	188	69	73
September	14,7	14,5	17	10	1	0	0	0	192	138	42	78
Oktober	11,9	10,7	10	2	1	0	0	0	180	113	37	83
November	6,8	6,7	0	0	0	0	0	0	86	63	35	80

Agrarische sector

Verliezer en winnaar: akkerbouw

“Ondanks de droogte viel de oogst van wintertarwe en zomergerst eind juli en begin augustus zeker niet tegen. De droogte heeft wel 25% opbrengst aan aardappelen gekost en ongeveer een derde opbrengst in de uien” - Peter Werkman, agrariër in Groningen, Boerderij.nl, 3 november 2018

Hoewel de televisiebeelden van uitgedroogde, verstofte akkers met verdorde aanplant anders doen vermoeden, is de zomer van 2018 niet voor alle akkerbouwers uitgelopen op een drama. Van regio tot regio is het beeld anders. Dit heeft te maken met:

- 1) De grondsoort in combinatie met mogelijkheid tot beregening.
- 2) De keuze welke gewassen dit jaar zijn aangeplant in combinatie met het afgesloten contract.

We lichten dit hieronder toe.

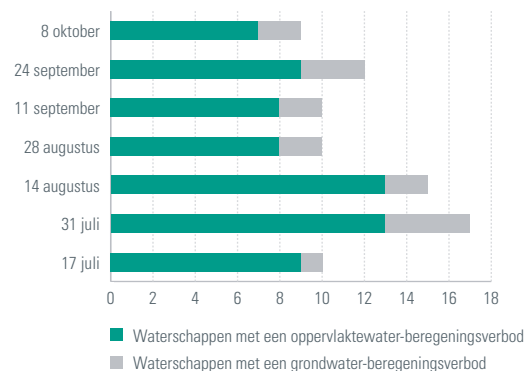
1. De grondsoort in combinatie met mogelijkheid tot beregening

De hoeveelheid organische stof (afgestorven blad, stoppels, wortels en dierlijke mest) en het bemestingsniveau in een akker is van cruciaal belang voor de productieopbrengst van die akker. Organische stof is als een spons: het houdt water vast bij droogte en kan water bufferen bij overtollige regenval. De combinatie van organische stof en bodemleven bepaalt hoeveel nutriënten beschikbaar zijn.

Zandgronden kunnen in droge periodes minder water en meststof vasthouden dan kleigronden. Zandgronden zijn bij droogte dus minder productief dan kleigronden. De hoger gelegen oostelijke en zuidelijke landbouwgebieden van Nederland bestaan vooral uit zandgrond. De lager gelegen noordelijke en westelijk landbouwgebieden, uitgezonderd de kuststreek, bestaan vooral uit klei. Naarmate het lokale grondwaterpeil zakte, ging een meerderheid van de 21

Nederlandse waterschappen over op lokale verboden op beregening uit oppervlaktewater. Medio oktober hadden nog altijd zes waterschappen, allemaal gelegen op de hoge zandgronden, een dergelijk verbod.

Vier zandgrond-waterschappen (Vechtstromen, Rijn & IJssel, Brabantse Delta, De Dommel) gingen bovendien zover dat ze lokaal verboden afvaardigden op het onttrekken van grondwater voor beregening, daar waar landbouwgrond grenst aan natuurgebieden. Deden ze dat niet, dan zou de grondwaterstand daar zakken dat de natuur onherstelbaar beschadigd zou worden. Volgens de Waterwet¹ heeft grondwaterpeilbehoud in natuurgebieden bij droogte voorrang op tijdelijke beregening van naburige landbouwgewassen.

(bron: Unie van Waterschappen. Bewerking: ABN AMRO.)

2. De keuze welke gewassen dit jaar zijn aangeplant in combinatie met het afgesloten contract

De teeltplannen van de akkerbouwers variëren van seizoen tot seizoen en van perceel tot perceel. Sommige gewassen hebben een zwaarder beslag op de bodem dan andere. Door telkens roteren met gewassen en de bemesting aan te passen, kunnen akkerbouwers de hoeveelheid en onderlinge verhouding van nutriënten in de bodem op niveau houden. Daarnaast weerspiegelt het teeltplan een visie op de markt: ‘welke prijs verwacht ik en wel risico wil ik daar bij lopen?’

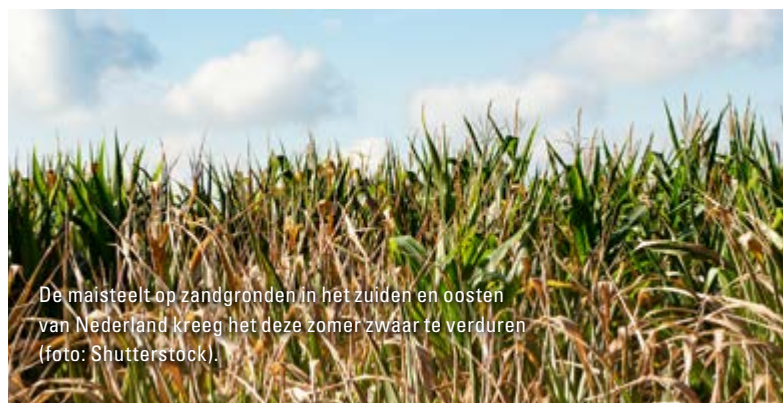
¹ <https://www.infomil.nl/onderwerpen/lucht-water/handboek-water/thema's/watertekort/verdringingsreeks/>

Winnaars en verliezers van de extreme zomer van 2018

De akkerbouwer kan het totale risico beïnvloeden door in meer of mindere mate de prijs vooraf vast te leggen, zoals bijgaand staatje aangeeft. Hoe vaster de afspraken, hoe minder de agrariër te maken heeft met de actuele marktprijs. In tijden van hoge marktprijzen loopt hij winst mis, in tijden van lagere prijzen profiteert hij.

Afdekken middels	Lange termijn-effect op gem. prijs	Lang termijn-effect op spreiding in prijs
Vrije afzet	Hoge gem. prijs	Hoge spreiding
Pool	Redelijk hoge gem. prijs	Gematigde spreiding
Termijncontract	Gemiddelde prijs	Lage spreiding
Vast prijscontract	Lage gem. prijs	Lage spreiding

Bron: DCA Markt, Lelystad

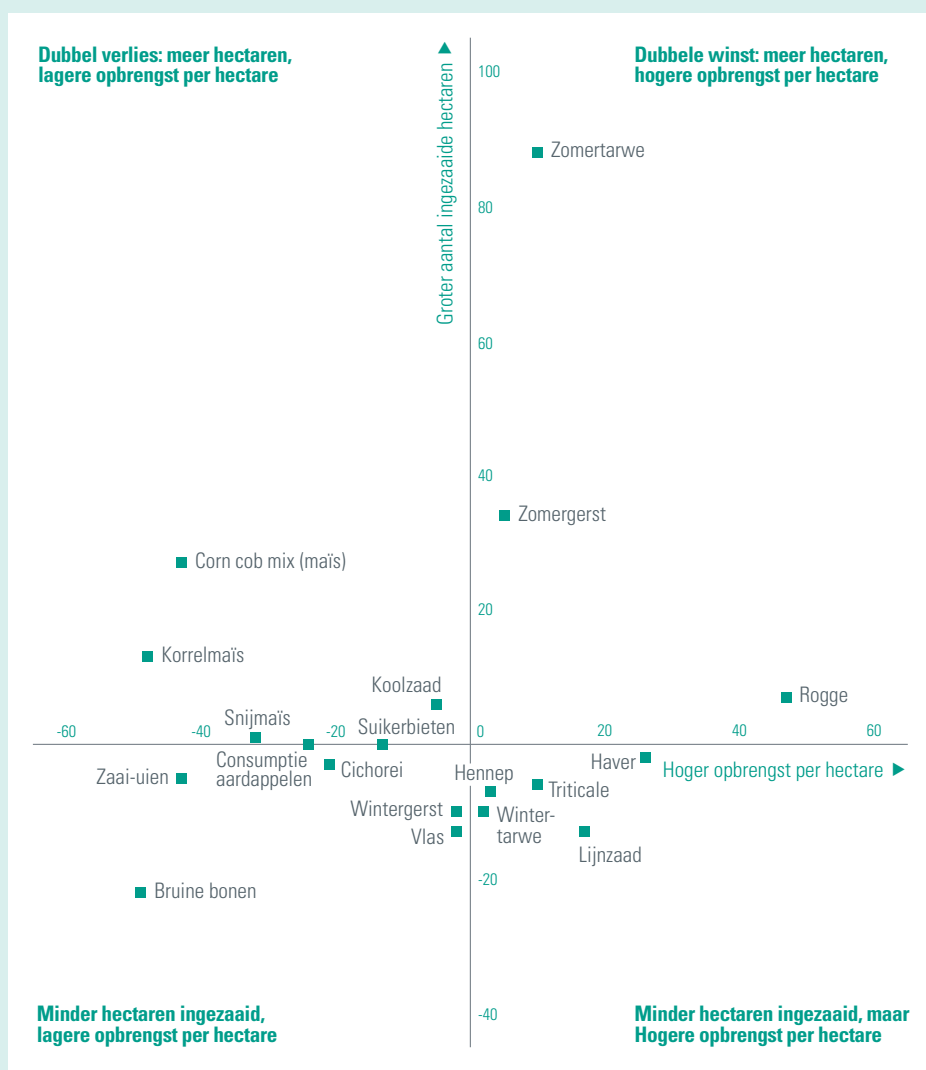
De maisteelt op zandgronden in het zuiden en oosten van Nederland kreeg het deze zomer zwaar te verduren (foto: Shutterstock).

De combinatie van grondsoort, bemesting, beregeningsmogelijkheid, gewaskeuze en contractvorm leidt dus voor elke akkerbouwer tot een andere uitkomst. Op landelijke schaal schat het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) het totaalbeeld per gewas dit jaar zo:

De winnaars en verliezers in akkerbouw, verdeeld over de gewassen

De oogstramingen 2018 zijn voorlopig, in januari volgen definitieve cijfers. Deze weken de afgelopen jaren maximaal 9% af van de voorlopige cijfers. Dit jaar is de onzekerheidsmarge groter, zo waarschuwt het CBS, vanwege de grote lokale verschillen die ontstonden vanwege de beregeningsverboden.

Bron: CBS Voorlopige oogstraming 2018.

Wat opvalt is de goede keuze die veel boeren hebben gemaakt met zomertarwe. De betaalde oppervlakte daarvan steeg met 88%, waarbij de bruto opbrengst per hectare door het zomerweer met naar schatting 10% steeg. Ook de extra inzet op rogge wordt beloofd, zo blijkt uit het overzicht. Volgens het Amerikaanse ministerie van landbouw is het seizoen 2018/2019 het tweede achtereenvolgende seizoen dat de wereld meer graan verbruikt dan oogst. Daardoor moeten de voorraden worden aangesproken. Dat stuwt de prijzen van tarwe, mais en gerst op de wereldmarkt. Want hoe kleiner de voorraad, des te meer tegenvallers in de oogst worden gevoeld op de afzetmarkten.

Op te verwachten hogere maisprijzen anticipeerden Nederlandse boeren met een 1,5% uitbreiding van het totaal aantal hectaren aan maissorten, maar hier ging het door de droogte juist mis. De oogst per hectare snijmais is naar verwachting 32% lager uitgevallen, die van corn cob mix 43% en van korrelmais 48%. Dit zal de trend naar het zaaien van vroege rassen versterken. Vroege rassen leggen al vroeg in het seizoen hun kolf en pluim aan, van droogte is dan nog meestal geen sprake. De vroege rassen hadden daarom deze zomer een veel betere kolfontwikkeling dan midden- en late rassen en ze worden ook in een koude, sombere nazomer volledig rijp.²

Aardappeltelers zijn eveneens van een koude kermis thuisgekomen, met recordprijzen op de wereldmarkt, maar een naar verwachting 24% lagere hectareopbrengst bij een gelijkblijvend areaal. De opbrengst van aardappelen ligt hierdoor naar schatting op het laagste niveau sinds 1998, toen door heftige regenval de oogst tegenzat. Dit ligt met name aan de vroege rassen. Alle temperaturen boven de 28°C hebben een negatief effect op deze aardappels. In juli is het veertien dagen lang warmer geweest dan 28°C. Daardoor is de aardappel vroeg gaan rijpen. Dit levert kleinere aardappelen en meer doorwas op. Schrale troost: door de zon is het zetmeelgehalte hoog, wat meer smakelijke aardappels oplevert.

Al naar gelang de mogelijkheid tot beregening is de uienteelt dit jaar een zaak van uitersten geworden. Er worden recordprijzen betaald, maar daar profiteren alleen de boeren van die daadwerkelijk opbrengst hebben. Boeren in Zeeuws-Vlaanderen en Schouwen-Duiveland lijden – voor het derde jaar op rij – het meeste.³ De minimumopbrengst bedraagt daar slechts 7 ton per hectare, terwijl de uitschieters naar boven wel tot 84 ton gaan.⁴

Gemiddeld gaat het CBS voor zaai-uien uit van een geraamde opbrengst van 32 ton, tegen 58 ton een jaar eerder.

Onder akkerbouwers is een levendige discussie ontstaan over de mogelijkheden om zich beter te wapenen tegen droge zomers. Is het met het oog op de toekomst goedkoper om beregeningsinstallaties te bezitten in plaats van te huren? ⁵ Feit blijft dat ze prijzig zijn in gebruik, zowel wat betreft de inzet van mankracht als van diesel. Ook de voorheen niet zo populaire brede weersverzekering (zie kader) mag zich verheugen in hernieuwde belangstelling.

Brede weerverzekering in opkomst

Op dit moment heeft naar schatting ongeveer 3% van alle boeren met open teeltgewassen een brede weersverzekering.⁶ Daarmee dekken ze zich in tegen schade door hoosbuien en hagel. Maar ook droogte valt onder de dekking. Doordat het eigen risico hoog is, gaan veel boeren ervan uit dat de verzekering hen meer kost dan oplevert en zien ze er van af. De regering wil de assurantiebelasting van 21% over de nettopremie van de weerverzekering laten vervallen. De maatregel ligt nu ter goedkeuring bij de Europese Commissie.

Voor aardappels dreigt het slechtste oogstjaar sinds 1998 (foto: Ben Schonewille, Shutterstock)

² De lessen uit maïsseizoen 2018, Boerderij

³ Ligging perceel bepaalt uienopbrengst van deze teler, Boerderij

⁴ Proefrooiing: 30% minder uien en aardappelen, Boerderij

⁵ Beregenen is keuzes maken met deze droogte, Boerderij

⁶ Kabinet wil weerverzekering voor boeren goedkoper maken, Het Financieel Dagblad

Verliezer: (glas)tuinbouw

Ook tuinders hebben geen gemakkelijke zomer gehad. "Als gewassen niet groeien, valt er niets te leveren," zo luidde de brancheorganisatie van conservenfabrikanten Profel in oktober de noodklok. Omdat de oogst in geheel Noordwest-Europa tegenviel, kunnen conservenfabrieken niet meer helemaal voldoen aan de consumentenvraag. Langeafstandstransport van verse groenten naar de fabrieken vanuit verder weg gelegen regio's is vanwege de afstanden niet mogelijk, aldus Profel.

Het warme weer heeft de planning van glastuinders in de war gegooid. Door de warme nachten groeide alles in de kassen sneller dan normaal. Tomaten die normaal gesproken pas eind augustus geplukt zouden worden, waren weken eerder rijp. Tegelijk met de tomaten die voor begin augustus 'gepland' waren. Het gevolg was een enorm overaanbod van tomaten, gevolgd door een aanbod-dip.

Glastuinders zagen zich bovendien gedwongen om de luchtramen wijd open te doen. Dit ging ten koste van de luchtvochtigheid en de CO₂-waarden. Open luchtramen geven daarnaast extra aanwezigheid van insecten, waardoor weer extra bestrijdingsmiddelen nodig zijn.

Glastuinders overwegen nu hun kassen vaker van een hittebeschermende laag (coating) te voorzien. Maar bij een grauwe zomer leidt coaten juist weer tot een lagere opbrengst. Ook denken sommige telers na over luchtbevochtigingsinstallaties. Dat is een forse investering, terwijl voor verneveling zuiver water nodig is, wat onder extreme zomeromstandigheden juist schaars is.⁷

Tegenvallende opbrengsten van zomergroenten:

Prei	lagere opbrengst
Komkommers	lagere opbrengst
Aubergine	lager gemiddeld vruchtgewicht
Bleekselderij	langlopende beregening
Pruimen	kleinere maten
Spruiten	kleinere maten
Paprika	zwakkere bloemen, kleinere vruchten
Tomaten	matige kwaliteit in oktober
Bloemkool	oogstmaand later dan normaal

Bron: vakblad Groenten & Fruit, 9 november 2018

Verwachte opbrengsten van herfstgroenten: *)

Rode kool	-25-50%
Boerenkool	-25-50%
Witte kool	-25-50%
Wortelen	afname >10%
Rode biet	afname >10%
Selderij	afname >10%

*) Over geheel Noordwest-Europa. Bron: Profel.

⁷ Vakblad Groenen & Fruit, 9 november 2018, p.8-11.

Verliezer: melkveehouderij

Een deel van de melkveehouders heeft last gehad van de extreme zomer. De melkgift per koe zakte op sommige bedrijven door hittestress. De meeste melkveehouders verbouwen zelf gras en mais om daar ruwvoer van te maken voor hun koeien. De grasgroei stakte en ook mais had het moeilijk. Het beregenen van grasland, voor zover dat al mogelijk was, bracht extra kosten met zich mee.

In sommige gevallen ontstond een ruwvoertekort, met name bij droogtegevoelige melkveehouderijen en intensieve melkveehouderijen; oftewel bedrijven met relatief veel melkproductie en relatief weinig hectaren gras en mais. Om dit te compenseren moest de betreffende melkveehouder mengvoer en krachtvoer aankopen. Mengvoer is duurder geworden door de hogere transportkosten in de binnenvaart. Gelukkig hebben veel bedrijven vanuit 2017 nog een bovengemiddelde voorraad ruwvoer. Melkveehouders moeten zorgvuldig afwegen of ze moeten investeren in extra beregeningsinstallaties. Nogal wat melkveehouderijen hebben namelijk een krappe kaspositie.⁸

⁸ Droogte heeft nog beperkte invloed op kaspositie melkveebedrijven, ABN AMRO Insights, oktober 2018

Zomer 2018, grasland wordt beregend (foto: Robert Hoetink, Shutterstock)

Transport en Logistiek

Winnaar: binnenvaartsector

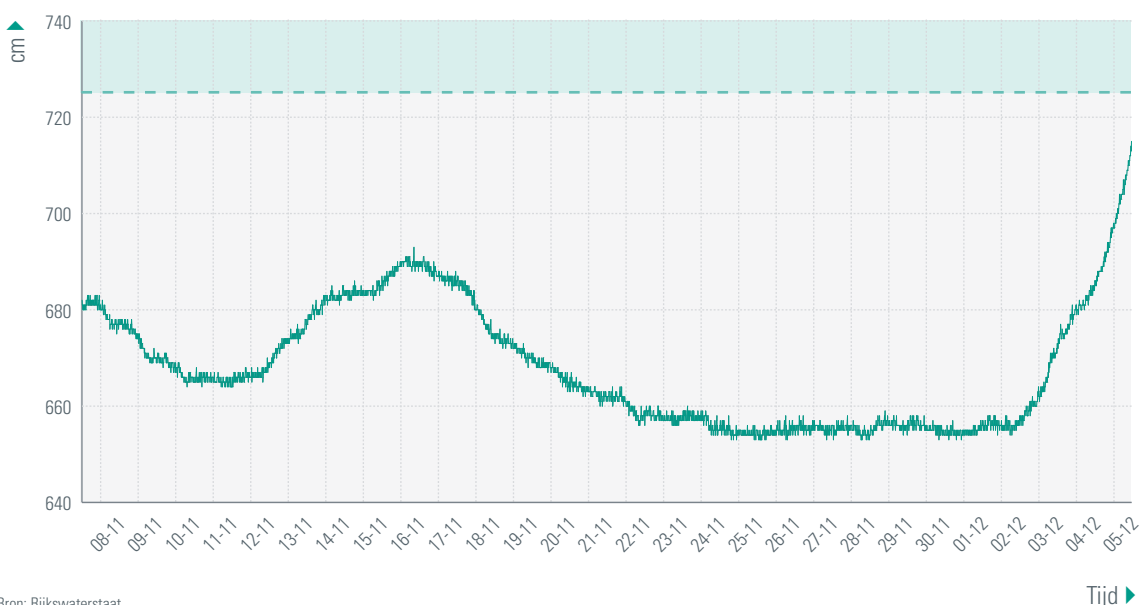
“Er moeten meer schepen ingezet worden om hetzelfde materiaal te vervoeren. Maar die schepen zijn niet altijd beschikbaar.” - Ellen Timmer, woordvoerder Evofenedex, BNR, 23 juli 2018.

De binnenvaart heeft sinds het eind van de zomer last van de zeer lage waterstanden op de grote rivieren. De belangrijkste rivier die wordt bevaren is de Rijn. Deze loopt van het Rijnmond-gebied via Lobith naar het industrieel belangrijke Ruhrgebied en verder stroomopwaarts naar Koblenz, Mannheim en Bazel. Het waterpeil in de Rijn bij de Nederlands-Duitse grens bij Lobith daalde in oktober naar waarden tot 6,5 meter, waar 8,5 meter de norm is. Ook de hele maand november hield de lage waterstand aan. Pas op 6 december gaf Rijkswaterstaat een ‘code groen’ af voor de waterstand in de Rijn.⁹

Het water staat dit jaar te langdurig laag. Het gevolg is dat schippers die ‘omhoog’ willen varen (richting Bazel, bijvoorbeeld met containers, brandstoffen en steenkool) of ‘omlaag’ willen (naar Rotterdam, bijvoorbeeld met zand en grind) hun schepen minder zwaar kunnen beladen omdat ze anders aan de grond lopen. De grootste schepen konden tot wel 80% minder vracht per beurt meenemen, wilden ze in het minst diepe stuk tussen Koblenz en Mannheim niet aan de grond lopen.¹⁰

Dit maakt dat de prijzen voor het oost-westvervoer en vice versa aanzienlijk zijn gestegen. Volgens het CBS steeg de omzet in de binnenvaart als geheel in het derde kwartaal met 18% (j-o-j).¹¹ De Rijnvaart was de afgelopen maanden bijzonder lucratief omdat vanwege de lage beladingsgraad meer vaarbeurten moesten worden gemaakt. Dit lokte schippers de Rijn op die normaal ‘beneden’ blijven in de Amsterdam-Rotterdam-regio. Dit legde op zijn beurt weer een bodem onder de prijzen in de Amsterdam-Rotterdam-regio.

Waterhoogte oppervlaktewater Lobith t.o.v. Normaal Amsterdams Peil

Bron: Rijkswaterstaat

⁹ Waterstand grote rivieren neemt na maanden weer toe, Nu.nl

¹⁰ Door het lage water vrezes schippers broodroof van het spoor, Het Financieele Dagblad

¹¹ Grootste omzetgroei transportsector in zeven jaar, CBS

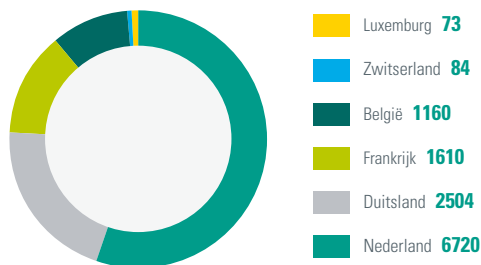
Manoeuvres bij lage waterstanden in de Maas bij Nijmegen, 3 november 2018 (foto: Onnes, Shutterstock)

Eind november maakte Shell bekend dat het zijn brandstofdepot in Arnhem nauwelijks meer kon aanvullen, waardoor het genoodzaakt was tientallen onbemande tankstations in Oost-Nederland droog te leggen.¹² Eerder al kwamen Duitse tankstations in de problemen.¹³ Als overvloedige regenval de komende maanden uitblijft, kunnen de hogere transportprijzen aanhouden tot in het voorjaar wanneer er weer smeltwater uit de Alpen beschikbaar komt.

Al met al lagen de binnenvaartprijzen in het derde kwartaal van 2018 duidelijk hoger dan in het tweede kwartaal, terwijl de getransporteerde volumes in dezelfde periode duidelijk zijn gedaald. Het is gezien het aanhoudende neerslagtekort de verwachting dat deze situatie ook in het vierde kwartaal aanhoudt. Overigens profiteren binnenvaartschippers die met vasteprijscontracten werken niet van de hogere prijzen.

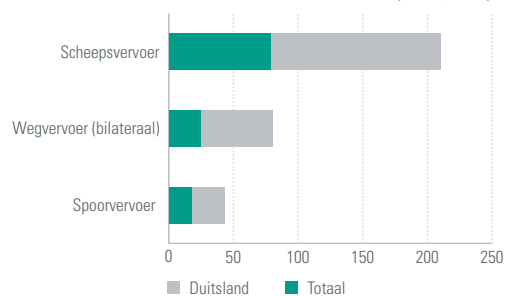
De binnenvaartsector beraadt zich nu wat te doen voor de lange termijn. De branche heeft de afgelopen jaren ingezet op schaalvergroting. Nu blijkt dat kleinere (vaak oudere) schepen met minder diepgang deze zomer sterk in het voordeel waren.

Omvang binnenvaartvloot, inclusief duw- en sleepboten

(bron: IVR, 2018, bewerking: ABN AMRO)

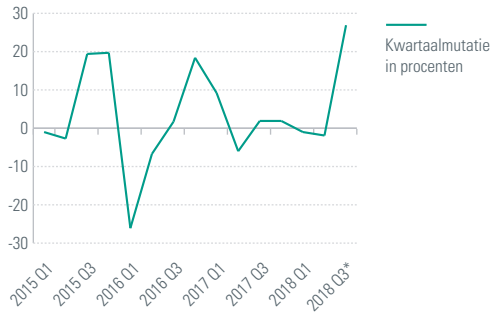
Goederenvervoer in mln ton vanuit Nederland (2017, CBS)

¹² Benzine hamsteren is onzin zeggen de oliemaatschappijen, De Gelderlander

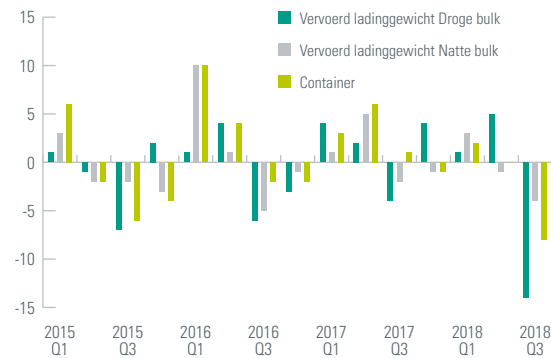
¹³ Niedrigwasser läßt einzelne Tankstellen leerlaufen, Süddeutsche Zeitung

Kwartaalmutatie in % in prijsindex binnenvaartdiensten, totaal

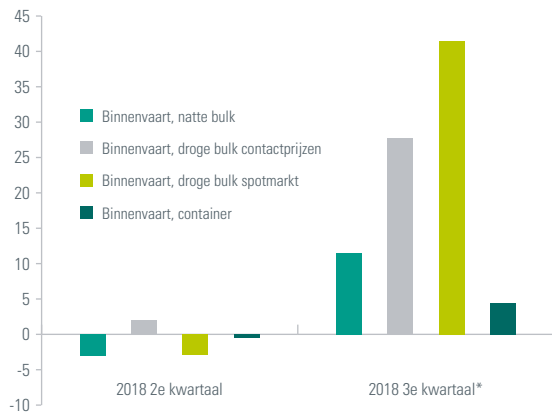
(bron: CBS, bewerking: ABN AMRO)

Kwartaalmutatie vervoerd ladinggewicht in %, per segment

(bron: CBS, bewerking: ABN AMRO)

Kwartaalmutatie in % in prijsindex binnenvaartdiensten, per segment

(bron: CBS, bewerking: ABN AMRO)

Voor de opdrachtgevers van bulktransporten heeft ad hoc overstappen naar alternatieve vervoersvormen als vrachtwagens en vrachttreinen weinig zin. Een duwbak staat gelijk aan honderd vrachtauto's¹⁴, waardoor vervoer over de weg geen optie is. Het reserveren van vrachtreincapaciteit duurt maanden en er is een tekort aan wagons.

¹⁴ Scheepvaartmanager Jos Davidse, Spoorpro.nl

Bouw

Verliezer: bouw

“De transportkosten bereken ik door aan mijn klanten, zoals betonfabrikanten. Die proberen die kosten natuurlijk weer door te berekenen aan de bouw. Zo komt deze branche, die toch al onder druk staat door de enorme bouwopgave, nog meer onder druk te staan door extra prijsstijgingen.” - Pim van Baaren, directeur Van Nieuwpoort Bouwgrondstoffen, Cobouw, 23 juli 2018.

De bouwsector is een verliezer van de zomer van 2018. Het meest toegepaste materiaal in de bouw is beton. De basis-ingrediënten voor beton, zand en grind, worden aangevoerd met binnenvaartschepen. De binnenvaart heeft van juli¹⁵ tot en met november te maken gehad met extreem lage waterstanden. Hierdoor kunnen binnenvaartschippers per vaarbeurt minder materialen meenemen en moeten ze vaker heen en weer varen. Deze extra transportkosten worden via een laagwatertoeslag doorberekend¹⁶ aan de afnemers.

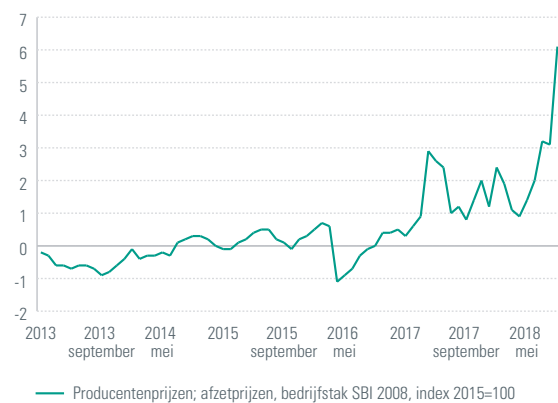
Omdat leveranties in de keten van bouwbedrijven vaak just-in-time plaatsvinden, bereikt het materiaal soms niet op tijd de betoncentrales en daarmee niet op tijd de bouwplaats. Langeafstandsvervoer over de weg is voor bulkgoed als zand en grind te duur. Daarnaast zitten vervoersbedrijven gelieerd aan de bouw in deze tijd van hoogconjunctuur vaak al aan hun maximale capaciteit. De transportkosten voor de levering van zand en grind waren begin december verdubbeld¹⁷ en maken de bouwsector tot een van de verliezers van de zomer van 2018. Wij denken dat de bouwsector zou moeten inzetten op een grotere graad van recycling van beton.¹⁸ Dit kan in de eigen, binnenlandse betoncentrales gebeuren. Bijkomend voordeel is een forse vermindering van de CO₂-uitstoot, want beton

Zakken met cement (foto: Shutterstock)

genereert een hoge CO₂-uitstoot bij de productie. Verder kan de invoering van hitteverlet¹⁹, een zomerse variant op het vorstverlet, bij een volgende extreme zomer lucht geven aan de sector.

Afzetprijzen bouwmaterialen binnenland, jaarmutatatie producentenprijsindex

(bron: CBS, bewerking: ABN AMRO)

¹⁵ Droogte gevaar voor levering bouw materiaal, Cobouw.nl

¹⁶ Volgens de algemene voorwaarden van de Nederlandse Vereniging van Bouwgrondstoffen moet de verkopende partij aan de koper tijdig mededelen of en hoeveel laagwatertoeslag hij in rekening zal brengen. De koper is verplicht binnen een aan te geven termijn door te geven of hij de levering gezien de toeslag nog wil. Een alternatief is uitstel van de levering.

¹⁷ Zand- en grindvoorraden zijn op: 'Betonfabrikanten in grote onzekerheid'

¹⁸ Op weg naar het beste beton, ABN AMRO Insights, december 2018

¹⁹ 'Tropenrooster voor bouwvakkers? Daar is het té druk voor'

Leisure

Winnaar: campings

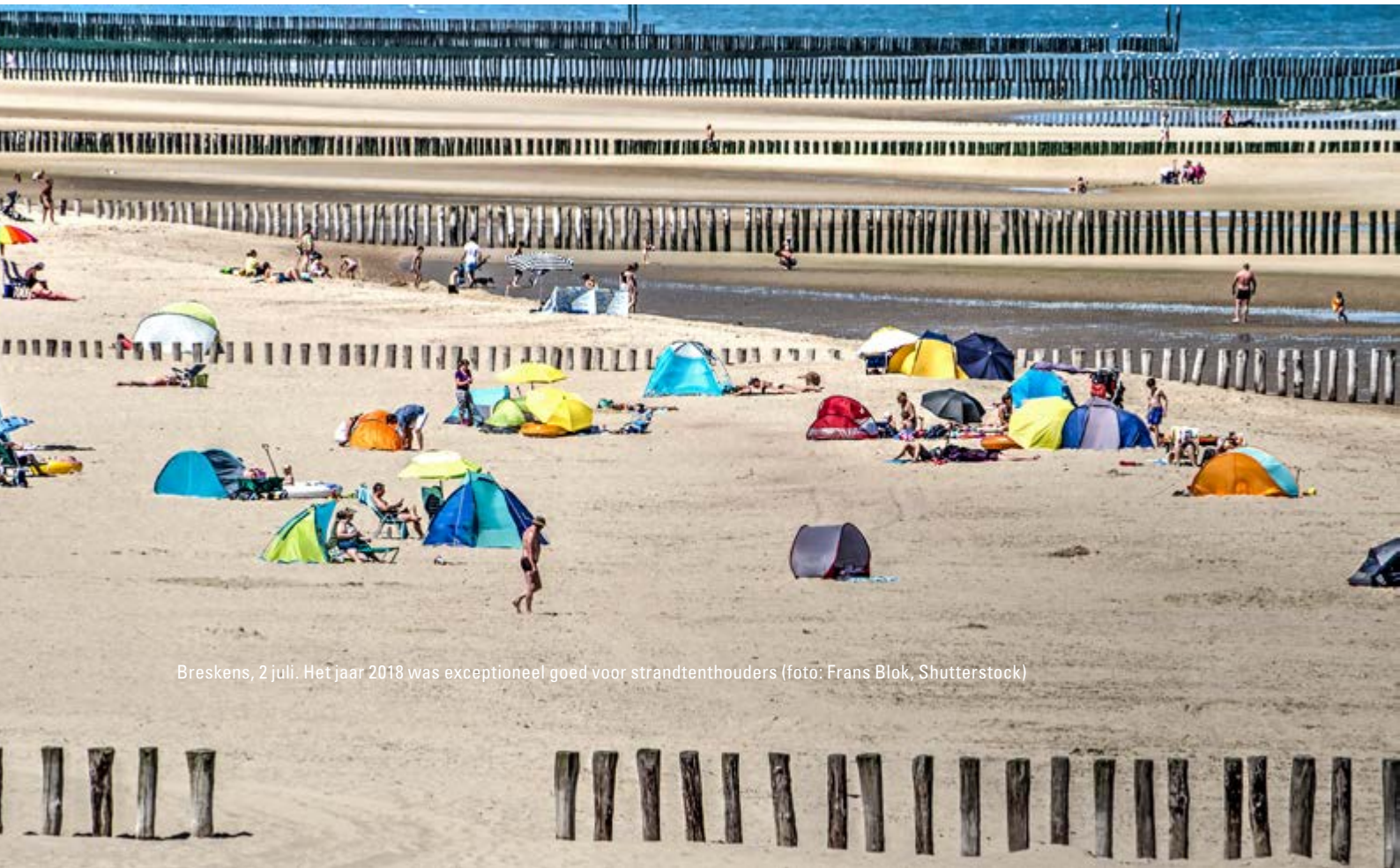
Een van de winnaars waren de campings. Dat begon eigenlijk direct in de maand mei, met een gemiddelde dagtemperatuur van 16,4°C. De maand mei is sinds de start van de weermetingen in 1706 nog nooit zo warm geweest. Veel Nederlanders besloten daarom in mei op de camping te overnachten. Het leidde in die maand tot 2,4 miljoen campingovernachtingen door Nederlanders in ons land; 32% meer dan in mei 2017.

De maand juni was juist een slechtere voor campings, mogelijk door het record van mei. In juni werd het gemiddeld 17,9°C. Dat is wat kouder dan vorig jaar, toen het 18,0°C werd. Maar in de zeer warme maand juli was weer sprake van een stijging ten opzichte van vorig jaar. Veel vakantiegangers besloten om in eigen land te blijven en bijvoorbeeld op kustcampings te overnachten. Tot en met september (de meest recente beschikbare metingen) ligt het aantal campingovernachtingen

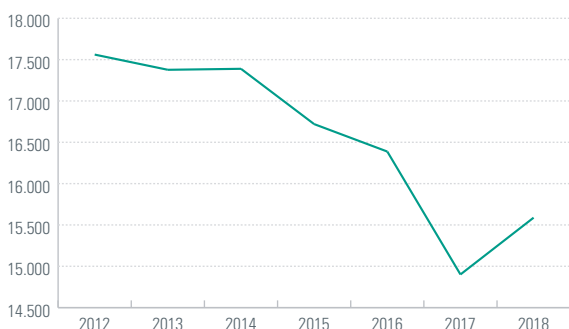
(Nederlanders en buitenlanders opgeteld) 6% hoger. We zullen onze eerdere prognose van -3% campingovernachtingen over het hele jaar daarom moeten bijstellen. We verwachten nu dat het aantal campingovernachtingen uit binnen- en buitenland over heel 2018 uitkomt op 20,9 miljoen, een verrassende stijging van 5%.

Als we uitsluitend kijken naar campingovernachtingen door Nederlanders is er tot en met september sprake van een stijging van 5%. Tussen 2012 en 2017 daalde het aantal Nederlandse campingovernachtingen juist met 15%, waarbij vorig jaar zelfs sprake was van een daling van 9%. Dit reflecteert een groeiende behoefte aan luxe onder vakantiegangers. Die kiezen liever voor een overnachting in een hotel of een huisjespark. Die onderliggende beweging bestaat nog steeds. Campingeigenaren kunnen hier op inspelen door mee te gaan in de luxetrend (safari tenten, boomhutten, kinderopvang, eigen sanitair), waarmee ze ontzorging combineren met het bieden van het 'buitengevoel'.

Breskens, 2 juli. Het jaar 2018 was exceptioneel goed voor strandtenthouders (foto: Frans Blok, Shutterstock)

Campingovernachtingen door Nederlanders in eigen land

(bron: CBS; prognose 2018: ABN AMRO)

Winnaar: cafés en paviljoens

“In de afgelopen 35 jaar is dit het beste seizoen dat ik me kan herinneren.” - Stephan van der Stee, Strand Nederland op Omroep West, 30 oktober 2018.

Binnen de horeca wisten sommige ondernemingen ook te profiteren van het weer. De warme omstandigheden begonnen al vroeg, maar hielden ook lang aan. De zomermaanden juli, augustus en september waren allemaal warmer dan vorig jaar. Bovenop de gunstige economische omstandigheden heeft het weer sommige ondernemers extra geholpen.

Cafés, de afgelopen jaren geplaagd door een gedaalde alcoholconsumptie, plusten in het derde kwartaal met 4,5% in omzet, ten opzichte van het zelfde kwartaal een jaar eerder. In het derde kwartaal van 2017 lag het jaar-op-jaar-groeitempo een stuk lager (+1,5%). Daarbij heeft het mooiere weer in 2018 een rol gespeeld.

Van de café-ondernemers ervoer in het derde kwartaal een veel lager (netto)-percentage dan in dezelfde periode in eerdere jaren het weer als belemmering: 12,7%. Vorig jaar lag dit in die periode op 19%, en in het derde kwartaal van 2016 (toen de septembermaand wel warmer was dan nu, maar juli en augustus minder warm waren) was dit 33%.

Mogelijk hebben de warme weersomstandigheden de fastfood-branchen ook een extra duwtje gegeven. De omzet van fastfood (inclusief bijvoorbeeld ijssalons, eetkramen en cafétaria's) steeg in het derde kwartaal met 9%.

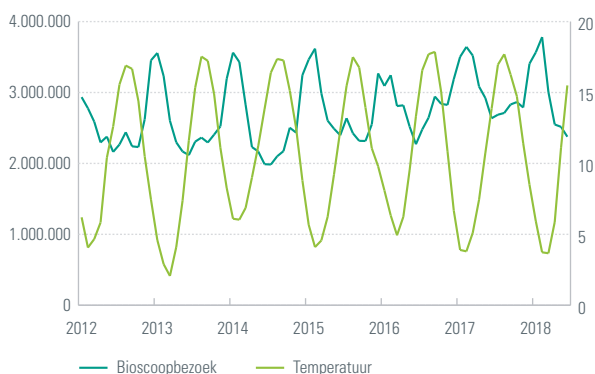
Een speciale vermelding verdienen nog de 321 Nederlandse zeestrandpaviljoens. De branchevereniging Strand Nederland spreekt van ‘de beste zomer in 35 jaar’²⁰, met opbrengsten die 10-80% hoger zijn dan normaal. Strandtenten staan tegenwoordig overigens niet alleen meer aan de Nederlandse kust. Provinciale recreatieplassen met strandjes zijn namelijk steeds vaker voorzien van een horecagelegenheid. Geteld bij de kustpaviljoens komt het totaal aantal strandtenten uit op 566 stuks. Zeven jaar eerder waren dat er nog 430²¹.

Verliezer: bioscopen

Bioscopen waren minder blij met het weer. Hoewel wij een jaargroei verwachtten voor de branche, was er in de eerste helft van het jaar juist sprake van een fikse daling van het aantal bioscoopbezoeken. Hierbij speelde het filmaanbod een belangrijke rol, maar ook het weer heeft invloed.

Als we over een langere periode de temperaturen en het bioscoopbezoek tegen elkaar afzetten, dan is er een significante relatie tussen de temperatuur en de bezoekersaantallen in de bioscoop. In de grafiek is te zien dat hoge temperaturen een nadelige invloed op het bezoek kunnen hebben.

Bioscoopbezoek (3-maandsgemiddelden)

(bron: ABN AMRO)

Het is belangrijk voor bioscopen om – in jaren dat het filmaanbod tegenvalt en de temperatuur bovendien relatief hoog is – na te denken over hoe meer bezoekers te krijgen. Dit kan bijvoorbeeld door een korting aan te bieden boven een bepaalde temperatuur – er is dan wel degelijk behoefte aan verkoeling – en dit op het juiste moment in te zetten.

²⁰ Topjaar voor strandpaviljoens: ‘Dit was het beste seizoen ooit’, OmroepWest.nl

²¹ Forse stijging strandpaviljoens, MissetHoreca.nl

Van de consumenten gaat 48% vaker naar de bioscoop als de prijsstelling lager ligt op rustige momenten, zo toonden wij eerder aan.²² Bioscopen kunnen daarnaast zelf buitenterrassen bieden, zoals bij sommige bioscopen al gebeurt, en dit bijvoorbeeld combineren met films op latere tijdstippen.

Verliezer: reisondernemingen

Voor reisondernemingen waren de hoge temperaturen in eigen land niet per se gunstig. Het aantal lastminute-vakantieboekingen nam in juli met 9% af op jaarbasis, terwijl de maand ervoor ook al minder lastminute werd geboekt.²³ 'Waarom ver reizen als bij deze temperaturen in eigen land prima vakantie is te vieren?', leek de vakantie-ganger te denken.

Voor reisondernemingen is het belangrijk om vakantie-gangers toch op specifieke behoeften aan te spreken, bijvoorbeeld op basis van de informatie die ze over hen vanuit eerder geboekte reizen hebben. Iemand die houdt van wandelingen of fietstochten, kan – ook bij hoge temperaturen in eigen land – toch geneigd zijn om overstag te gaan bij een aanbieding op maat voor een mooie wandeling in Italië of een fietstocht in de Pyreneeën.

Reiswebsite Travelbird overleeft de zomer niet

Reiswebsite Travelbird werd op 7 november failliet verklaard. Het nog jonge bedrijf weet de deconfiture aan de hete zomer. Daardoor namen veel reizigers dit jaar extra dagen op om van het uitzonderlijke weer te genieten. Dit drukte het aantal boekingen voor de herfst en het najaar sterk. Ook nam de beschikbaarheid van locaties af. Door de terugloop van boekingen besloten hotels om zelf deals in de markt te zetten, in plaats van hun restcapaciteit te verkopen via Travelbird. De reiswebsite maakte naar eigen zeggen pas een paar maanden winst en kwam daarom volgens haar directeur niet in aanmerking voor een seizoenskrediet.²⁴

Amsterdam, 30 juli 2018. Twee mensen op een zonnig terras
(foto: Prins Nagtegaal, Shutterstock)

²² Netflix krijgt bioscoopbranche niet klein, mits...; ABN AMRO, januari 2018

²³ Reisbureaus hebben last van warm zomerweer, NRC

²⁴ Travelbird gaat surseance van betaling aanvragen, Het Financieele Dagblad

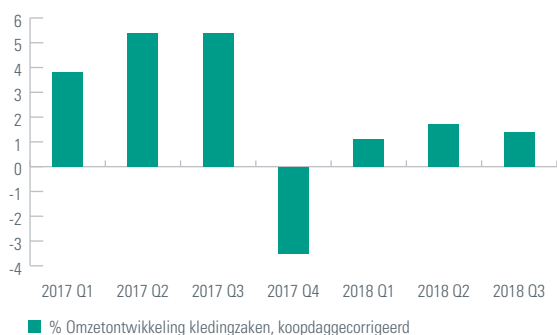
Retail

Verliezer: kleding- en meubelwinkels

Te warm, te koud. De weersomstandigheden zijn binnen de retail-sector nogal eens onderwerp van gesprek. De hitte tot in september 2018 leidde ertoe dat de omzet in september met 3% achterbleef bij dezelfde periode een jaar eerder.

Het deed terugdenken aan de maand september in 2016, toen de temperatuur nog een stuk hoger lag. Voor kledingwinkels is het zeer moeilijk om hierop in te spelen, omdat ze vaak nog traditioneel twee of drie keer in het jaar inkopen. Winterkleding wordt bij hoge temperaturen nog niet of nauwelijks verkocht. In september 2016 daalde de omzet met 8%. Omdat de inkomsten achterbleven, kon een aantal kledingretailers de leveranciers niet op tijd betalen. Dat leidde tot boeterentes, die ook niet iedereen snel kon betalen. De concurrentie is hoog en de kasstromen zijn dun.

Omzetontwikkeling kledingzaken

(bron: CBS, bewerking: ABN AMRO)

(foto: Shutterstock)

April en september zijn belangrijke maanden in de kledingbranche die volgens het pushmodel²⁵ werken. De voorraden zijn dan nieuw en worden tegen de volle marge verkocht. Als de verkopen door tegenvallend weer achterblijven, zijn kortingen nodig om de benodigde omzet binnen te krijgen. **Zalando** en **Primark** hebben hun tegenvallende resultaten onlangs aan het weer toegeschreven.

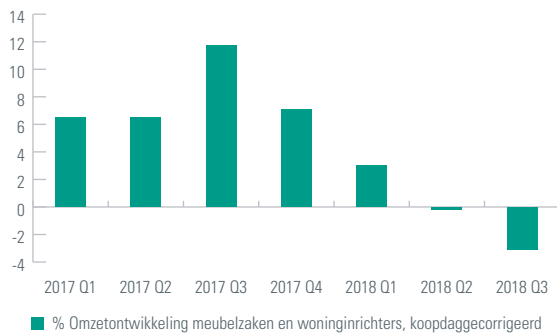
Een hogere omloopsnelheid van de voorraad (in samenwerking met leveranciers; het zogeheten pullmodel) kan een oplossing zijn voor de onvoorspelbare weersinvloeden, maar is geen milieuvriendelijke oplossing gezien de transportkosten. Een andere oplossing zit in een mix aan producten: zwemkleding, tops en jurken werden gedurende het derde kwartaal wel goed verkocht.²⁶

²⁵ Bij het pushmodel krijgen retailers voorraad binnen, die ze tegen een bepaalde prijs verkopen. Lukt dat niet, dan volgen een of meer kortingrondes. Bij het pullmodel onderzoeken retailers eerst wat de consument wil en kopen op basis daarvan in. Dit levert over het algemeen een hogere marge op.

²⁶ Omzetkengetallen InRetail.

Weer is zeker ook relevant voor meubelwinkels. Winkels in meubels, verlichting en woninginrichting zagen de verkoopvolumes in mei, juni, juli, augustus en september dalen ten opzichte van het jaar ervoor. Ook zij kunnen werken aan een betere productmix.

Waardegroei en volumegroei j-o-j in procenten voor winkels in meubels, woninginrichting algemeen

(bron: CBS, bewerking: ABN AMRO)

Winnaar: verkopers tuinproducten

Het warme weer is dit jaar goed voor de verkoop van tuinproducten. Binnen de doe-het-zelf-sector groeiden de verkopen van tuinproducten tot en met oktober met bijna 13%: veel sneller dan bijvoorbeeld de verkoop van deuren en kozijnen of elektra.²⁷

In de maand juli specifiek steeg de omzet vanuit tuinproducten zelfs met 32% en de verkoop van tuinmeubelen met 48%. Toch profiteren niet alle tuinproducten van het warme weer. Het gras groeide nauwelijks, waarmee de verkoop van grasmaaiers in juli 40% lager lag dan dezelfde maand een jaar eerder. De verkoop van parasols en van beregeningsartikelen (denk aan sproeiers) verdrievoudigde in juli daarentegen en de verkoop van bladblazers verdubbelde.

Overigens profiteren niet alleen de doe-het-zelf winkels van de verkoop van tuinproducten. In ons land zijn 134 tuinmeubelwinkels, 628 winkels in tuinartikelen en 530 tuincentra. Van die tuincentra zitten er 103 in Gelderland²⁸.

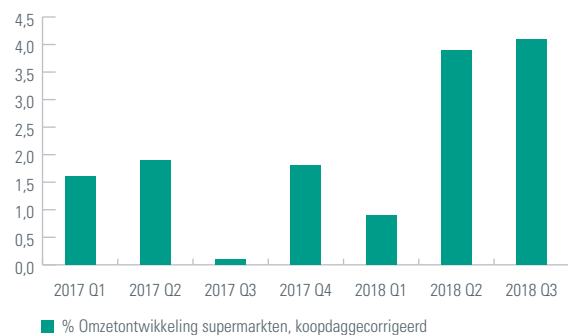
Winnaar: supermarkten

“Consumenten hebben behoefte aan lichte, makkelijke maaltijden waarvoor zij niet te lang in de keuken hoeven te staan” - woordvoerder van supermarkt Jumbo, NOS.nl, 4 augustus 2018.

De Nederlandse supermarkten deden goede zaken in de zomer. Het aanhoudende warme en zonnige weer nodigde uit tot veelvuldig gebruik van de eigen tuin als ad hoc-eetgelegenheid.²⁹ De behoefte aan verse en kant-en-klare gemakproducten als verse soepen, verse salades, vers stokbrood en barbecue-pakketten was aanzienlijk. Dit zijn producten waar een bovendien hoge marge op zit. Dat geldt ook voor frisdranken en ijs. Supermarkten verkochten dus meer waren tegen een hogere prijs, zoals bijgaand staatje laat zien.

Supermarkten groeien dit jaar 3% in verkoopvolume en 4% in omzet. Dat is boven verwachting: normaliter zijn zij relatief bestendig tegen een laagconjunctuur, maar groeien ze in een hoogconjunctuur traag. Zonder het warme weer zouden zij waarschijnlijk trager groeien. Aan de kust gevestigde supermarkten kunnen daarbij mogelijk profiteren van extra toerisme bij mooi weer.

Omzetontwikkeling supermarkten

(bron: CBS, bewerking: ABN AMRO)

Consumenten gaven de afgelopen maanden over de gehele linie flink meer uit aan voedsel. Hierbij speelde het warme weer een rol.

²⁷ Gfk via Mix

²⁸ Berekening ABN AMRO op basis van Locatus

²⁹ Consument wil met deze hitte niet lang in de keuken staan, NOS.nl

Winnaars en verliezers van de extreme zomer van 2018

3-maandsgemiddelde aan uitgaven aan voeding, % jaar-op-jaarmutatie

(bron: CBS, bewerking: ABN AMRO)

Amsterdam, september 2018. Nederlanders verruilden afgelopen zomer vaker de eettafel voor de tuin (foto: Fokke Baarssen, Shutterstock)

Komen er meer extreem droge en zonnige zomers?

Zomers waarin het zo droog was als dit jaar komen eens in de dertig jaar voor. Dat blijkt uit onderzoek van het KNMI. Sinds 1906, het begin van de metingen, was het slechts in vier zomers droger. Het was deze zomer niet alleen droog, maar ook uitzonderlijk warm en de zon scheen uitbundig en vaak. Daardoor werd het nog droger dan het al was.

De zomer werd veelvuldig vergeleken met die van 1976. Dit droogste jaar ooit komt eens in de negentig jaar voor. Over de afgelopen eeuw hebben volgens het KNMI de toename in regen in de zomer en de verdamping door warmere en zonniger zomers elkaar gecompenseerd.

Zijn droge zomers de toekomst? Dat is volgens het KNMI niet zeker. De huidige meetreeks toont volgens het weerbureau geen trend naar minder neerslag. Duidelijk is wel dat het in de toekomst in het zuiden van Europa droger wordt en in het noorden van Europa natter. Nederland zit daar precies tussenin en dat betekent dat het nog beide kanten op kan gaan.

Het KNMI hanteert op dit moment vier klimaatscenario's, gebaseerd op verschillen in de mondiale temperatuurstijging en veranderingen van het luchtstromingspatroon. Het regionale luchtdrukpatroon bepaalt de dominante windrichting over Nederland. Dit is voor Nederland bijzonder belangrijk omdat ons land aan zee ligt. Zeewind zorgt meestal voor aanvoer van vocht, terwijl wind vanuit het binnenland juist droge lucht aanvoert. Daarnaast kan een hogedrukgebied boven Nederland zorgen voor mooi en droog weer.

Twee van KNMI-scenario's gaan uit van een trend naar aanzienlijk meer droogte. In de andere twee blijft de droogte min of meer gelijk. Wel blijkt uit recent KNMI-onderzoek dat de kans op droogte toeneemt³⁰, waarmee dus de waarschijnlijkheid dat de 'droge' scenario's het gaan 'winnen' van de 'natte' scenario's stijgt. In 2021 verwacht het KNMI nieuwe klimaatscenario's te publiceren.

³⁰ Toekomstige zomers mogelijk droger dan gedacht, KNMI.nl

Conclusie: nieuwe investeringskeuzes

De droge, warme en zonnige zomer van 2018 heeft ondernemers in alle 'weersgevoelige' branches aan het denken gezet. Hoe kunnen zij hun bedrijfsrisico's beperken of hun marktkansen nog beter verzilveren? De antwoorden zijn voor elke sector anders, maar komen vrijwel altijd neer op het maken van nieuwe investeringskeuzes. Het gevaar is dat een investering te weinig rendeert in een 'normale' zomer. Elke investering zal daarom zorgvuldig onderzocht moeten worden.

Inspelen op warme, droge, zonnige zomers: investeringskeuzes per branche

Akkerbouwers	Beregeningsinstallaties, vroegere rassen, brede weerverzekering
Glastuinders	Vernevelingsinstallaties, kascoating
Melkveehouders	Beregeningsinstallaties
Binnenvaartschippers	Kleinere vaartuigen (langer in de vaart houden)
Bouwbedrijven	Betonrecycling, hitteverlet
Campings	Meer luxe en comfort
Horeca	Binnenterras én buitenterras
Bioscopen	Dynamic pricing, latere vertoningstijdstippen, terrassen
Reisondernemers	Know your customer, persoonlijke reisadviezen
Kleding- en meubelzaken	Meer mix in de collectie
Doe-het-zelfzaken	Meer tuinmeubelen, parasols, sproeiers, bladblazers
Supermarkten	Uitbreiden flexcapaciteit versmaaltijden/kant-en-klaarmaaltijden

ABN AMRO Sector Advisory

	Sander van Wijk	<i>Hoofd Sector Advisory</i>	sander.van.wijk@nl.abnamro.com
	Franka Rolvink-Couzy	<i>Hoofd Sector Research</i>	franka.rolvink@nl.abnamro.com
	Rishma Hoeba	<i>Secretaresse</i>	rishma.hoeba@nl.abnamro.com
Agrarisch	Pierre Berntsen	<i>Sector Banker</i>	pj.berntsen@nl.abnamro.com
	Jan de Ruyter	<i>Sector Banker</i>	jan.de.ruyter@nl.abnamro.com
	Nadia Menkveld	<i>Sector Econoom</i>	nadia.menkveld@nl.abnamro.com
	Martijn Leguijt	<i>Sector Analyst</i>	martijn.leguijt@nl.abnamro.com
Food	Rob Morren	<i>Sector Banker</i>	rob.morren@nl.abnamro.com
	Nadia Menkveld	<i>Sector Econoom</i>	nadia.menkveld@nl.abnamro.com
	Martijn Leguijt	<i>Sector Analyst</i>	martijn.leguijt@nl.abnamro.com
TMT	Steven Peters	<i>Sector Banker</i>	steven.peters@nl.abnamro.com
	Kasper Buiting	<i>Sector Econoom</i>	kasper.buiting@nl.abnamro.com
	Justine Vijver	<i>Sector Analyst</i>	justine.vijver@nl.abnamro.com
Zakelijke diensten	Han Mesters	<i>Sector Banker</i>	han.mesters@nl.abnamro.com
	Kasper Buiting	<i>Sector Econoom</i>	kasper.buiting@nl.abnamro.com
	Justine Vijver	<i>Sector Analyst</i>	justine.vijver@nl.abnamro.com
Retail	Henk Hofstede	<i>Sector Banker</i>	henk.hofstede@nl.abnamro.com
	Sonny Duijn	<i>Sector Econoom</i>	sonny.duijn@nl.abnamro.com
	Selma van der Graaf	<i>Sector Analyst</i>	selma.van.der.graaf@nl.abnamro.com
Leisure	Stef Driessen	<i>Sector Banker</i>	stef.driessen@nl.abnamro.com
	Sonny Duijn	<i>Sector Econoom</i>	sonny.duijn@nl.abnamro.com
	Selma van der Graaf	<i>Sector Analyst</i>	selma.van.der.graaf@nl.abnamro.com
Industrie	David Kemps	<i>Sector Banker</i>	david.kemps@nl.abnamro.com
	Albert Jan Swart	<i>Sector Econoom</i>	albert.jan.swart@nl.abnamro.com
	Alexander Goense	<i>Sector Analyst</i>	alexander.goense@nl.abnamro.com
Transport & Logistiek	Bart Banning	<i>Sector Banker</i>	bart.banning@nl.abnamro.com
	Albert Jan Swart	<i>Sector Econoom</i>	albert.jan.swart@nl.abnamro.com
	Bram van Amerongen	<i>Sector Analyst</i>	bram.van.amerongen@nl.abnamro.com
Bouw	Petran van Heel	<i>Sector Banker</i>	petran.van.heel@nl.abnamro.com
	Madeline Buijs	<i>Sector Econoom</i>	madeline.buijs@nl.abnamro.com
	Casper Wolf	<i>Sector Analyst</i>	casper.wolf@nl.abnamro.com
Vastgoed	Petran van Heel	<i>Sector Banker</i>	petran.van.heel@nl.abnamro.com
	Madeline Buijs	<i>Sector Econoom</i>	madeline.buijs@nl.abnamro.com
	Casper Wolf	<i>Sector Analyst</i>	casper.wolf@nl.abnamro.com
Healthcare	Anja van Balen	<i>Sector Banker</i>	anja.van.balen@nl.abnamro.com
	Laura Kranenburg	<i>Sector Analyst</i>	laura.kranenburg@nl.abnamro.com
Thema's	Loek Caris	<i>Sector Econoom</i>	loek.caris@nl.abnamro.com
	Bram van Amerongen	<i>Sector Analyst</i>	bram.van.amerongen@nl.abnamro.com
Grondstoffen			
- Industriële Metalen	Casper Burgering	<i>Sector Econoom</i>	casper.burgering@nl.abnamro.com
- Agricommodities	Casper Burgering	<i>Sector Econoom</i>	casper.burgering@nl.abnamro.com

Colofon

Vormgeving en opmaak: Xerox mediaservices

Beeld: Shutterstock

Disclaimer

Dit document is samengesteld door ABN AMRO. Het heeft uitsluitend als doel om financiële en algemene informatie te verstrekken over de economie. ABN AMRO behoudt zich alle rechten voor met betrekking tot de informatie in het document en het document wordt uitsluitend aan u verstrekt voor uw informatie. Het is niet toegestaan dit document (geheel of deels) te kopiëren, distribueren, door te geven aan een derde of om het voor enig ander doel te gebruiken dan hier boven bedoeld. Dit document is informatief bedoeld en vormt geen aanbieding van effecten aan het publiek, of een uitnodiging om een aanbod te doen.

U mag niet om welke reden dan ook vertrouwen op de informatie, meningen, beramingen, en aannames in dit document noch dat het compleet, accuraat of juist is. Er wordt geen garantie gegeven, uitdrukkelijk of stilzwijgend, door of uit naam van ABN AMRO, haar directeuren, functionarissen, vertegenwoordigers, gelieerde partijen, groepsmaatschappijen of werknemers met betrekking tot de juistheid of volledigheid van de informatie in dit document, en geen enkele aansprakelijkheid wordt geaccepteerd voor enig verlies als direct of indirect gevolg van het gebruik van deze informatie. De opvattingen en meningen opgenomen hierin kunnen op enig moment aan verandering onderhevig zijn en ABN AMRO heeft geen enkele verplichting om de informatie in dit document na de datum hiervan te herzien.

Voordat u in enig product van ABN AMRO investeert, dient u zich te informeren over de verschillende financiële en andere risico's, alsmede mogelijke beperkingen voor u en uw investeringen als gevolg van toepasselijke wetgeving en regels. Indien u, na lezing van dit document, overweegt een investering te doen in een product, raadt ABN AMRO aan om een dergelijke investering met uw relatiemanager of persoonlijke adviseur te bespreken om nader te bezien of het relevante product – met inachtneming van alle mogelijke risico's – past bij uw investeringen. De waarde van beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garanties voor de toekomst. ABN AMRO behoudt zich het recht voor wijzigingen in dit materiaal aan te brengen.

Alle rechten voorbehouden

